

20. Kant: IDEE ZU EINER ALLGEMEINEN GESCHICHTE IN WELTBÜRGERLICHER ABSICHT. In: KANT'S GESAMMELTE SCHRIFTEN. Berlin, 1914. I. Abtheilung, Band VI., 449. o. Idézi: Th. W. Adorno-M. Horkheimer: DIALEKTIK DER AUFKLÄRUNG. In: Th. W. Adorno: GE-

SAMMELTE SCHRIFTEN. Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1981. 3. kötet, 105. o.

21. R. M. Rilke: DIE BRIEFE AN GRÄFIN SIZZO, 1921–1926. 1923. április 15. Insel Verlag, Frankfurt am Main, 1977. 58. o.

Szegárdy-Csengery József

EGY ELFELEJTETT KÖLTŐ, HENRI DE RÉGNIER ARCKÉPE

Ki emlékszik még, az írókon és irodalomtörténészekon kívül, Henri de Régnier nevére és verseire? Költészete, amely a múlt század utolsó évtizedében és a századfordulón bontakozott ki teljes gazdagságában és szépségében, s amely egyesítette magában a parnasszista iskola és a szimbolizmus minden nyelvi-formai virtuozitását, minden ragyogását, csillogását és fátyolos árnyalatát, fokozatosan feledésbe merült e század negyvenes és ötvenes éveiben, eltűnve a szimbolizmus talaján szaporán tenyésző izmusok – szürrealizmus, expresszionizmus és dadaizmus – ráarakódó rétegei alatt, a mulandóság sivatagában. Pedig Régnier nagy művészi becsvágygal és műgonddal megmunkált költészete a múló divattól független, időtlen értékeket hordozott; és volt egy időszak a francia líra történetében, amikor nem jelent meg, mert nem jelenhetett meg valamirevaló költői antológia Régnier versei nélkül. Albert Thibaudet „a szimbolista mozgalom legtökéletesebb, leghajlékonyabb és legváltozatosabb egyéniségét” sejtü meg Régnier költészetében A FRANCIA IRODALOM TÖRTÉNETE 1789-TŐL NAPJAINKIG (1936) című nagy szintézise lapjain, Remy de Gourmont, a regényíró és kritikus, a francia versművészet nagy hagyományainak örökösét, a

Mallarmé-kutató G.-J. Aubry pedig „a francia szellem legfőbb erényét” csodálja Régnier verskompozícióinak tisztaságában. Emellett Henri de Régnier prózairónak is jelentős volt. Gyergyai Albert mint az első világháború előtti francia novellairódalom egyik mesterét említi meg, Paul Bourget, Albert Hermant és Estaunié nevével együtt, 1935-ben, a *Nyugat* kiadásában megjelcmt MAI FRANCIA DEKAMERON előszavában. Ma, napjainkban, mintha új szellők lengedeznének a költészetben, Franciaországban és talán másutt is, s mintha a feledékeny és hálátlan utókor ismét felfedezné magának Henri de Régnier verseit.

Vannak a festészetnek léleklátó és lélekábrázoló arcképei. Ilyen Manet híres Mallarmé-portréja, amely a párizsi Musée d'art moderne egyik büszkesége, ilyen Carrière sötét háttérből derengő, álomszerű Verlaine-feje, ilyen Rippl-Rónai Babits- és Bernáth Aurél Szabó Lőrinc-arcképe. S ilyen az olasz Capiello 1910-ben készült egész alakos Henri de Régnier-portréja is, amely egyszerre ábrázolja, a maga testi és lelki mivoltában mutatva meg, az előkelő, de oregedőben is elegáns és vonzó normandiai dzsentrit, zsakettben, bal szemén az elmaradhat-

lán monoklival, jobb kezét nadrágja zsebébe süllyesztve, bal karján hanyagul átvetett felöltővel, bal kezében cilinderral, mintha éppen az operából érkezne vagy a velencei Fenice Színházból, egy estélyről vagy fogadásról, ahol természetesen ő volt a társaság egyik középpontja. Az egész képből magabiztosság árad, választékosság és nagyvilági elegancia. 1910-et írunk tehát; Henri de Régnier ekkor negyvenhat esztendő. Alakja magas, feje kopasz, harcsabajusz borul keményen összezárt ajkára, akárcsak a másik, a nagy normandiainak, Flaubert-nak. Gomblyukában ott a Becsületrend rozettája. Világhírű költő, a francia vers egyik kimagasló művésze. A következő évben, 1911-ben, a Francia Akadémia is tagjai közé választja. Ez a perc Régnier nagy pillanata a francia költészetben. Verlaine, Mallarmé és Heredia évek óta halott, a szimbolizmus második nemzedékének számos költője, Jules Laforgue vagy Albert Samain sem él már, Valéry még hallgat, még nem tért vissza a költészethez, a szürrealisták, Apollinaire, Max Jacob, Cocteau és társaik pedig még csak készülődnek, rendezgetik soraikat. Régnier napja most áll pályája delelőjén. Mögötte vannak már nemcsak az irodalmi inasévek, előbb a parnasszista Heredia, majd a szimbolista Mallarmé műhelyében, akinek ő volt egyik legkedvesebb tanítványa, de mintegy tíz verskötet, s köztük az első nagy és igazán átütő sikerek, a FALUSI ÉS ISTENI JÁTÉKOK (1897), az AGYAGÉRMÉK (1900), a VIZEK VÁROSA (1902), a SZÁRNYAS SARU (1906), azután regények és elbeszélések, mögötte a Velencében eltöltött hosszú időszak és a nagy amerikai felolvasó-körút, amikor nyolc amerikai egyetemen, köztük a Harvard, a Columbia, a Yale és a Princeton Egyetemen tartott előadásokat a francia költészetéről. Sokat élt és utazott külföldön, ismeri az életet, az irodalmi szalonok előkelő és kevésbé előkelő világát – ifjúkorában egyaránt otthonos volt Leconte de Lisle fogadónapjain és

Mallarmé legendás kedd délutánjain –, s ismeri, alaposan ismeri a költészet minden műhelytípkát. A sors még több mint egy negyedszázadot, huszonhat esztendőt tartogat számára, alkotásokban gazdag és termékeny éveket – még négy jelentős verskötete jelenik meg, az ORÁK TÜKRE (1911), a KÖLTEMÉNYEK (1918), a VESTIGIA FLAMMAE (1921) és a FLAMMA TENAX (1928), de ezek az esztendők és verskötetek már semmit sem változtatnak lényeges emberi és költői arcvonásain. Az arc készen van, a portré befejezett.

A lélek eleganciája Régnier számára mindenekelelt a forma eleganciája a költészetben. Henri de Régnier született formaművész: belülről érzi a formát, amely teljesen kitölti nála tökéletes arányaival a gondolatok edényét, a metrumot, a verssorokat. Más költők keresik a kifejezést, a szavakat érzéseik és gondolataik számára; Régnier-nél a tökéletes forma választja ki a magához méltó tartalmat. Viszonylag kevés szóval építkeznek, szókincse szerényebb, mint Heredia vagy Mallarmé költői szótára, akik szerették a ritka, dúsan csillogó szavakat. Rímelve sem a Mallarmé szemfényvesztő rímkrobatikája: az ő rímei természetes egyszerűséggel bomlanak ki a sorok végén, mintha a vers testéből nőttek volna ki. De gazdag, változatos és termékeny költő; életműve, amely nagyobb, mint Heredia és Mallarmé életműve együttvéve, az emberi lélek minden táját megmutatja. Míg Mallarmé – amint azt Emilie Noulet Mallarmé-tanulmányai hangsúlyozzák – a költői élményanyag hiányából teremt költészetet, Régnier két kézzel merít az élet áradó bőségéből. Könnyen és gyorsan ír; nincs szüksége az érlelődő időre ahhoz, hogy élményei versekké érjenek. Volt egy időszak az életében, amikor a szabad verssel kísérletezett, az elsők között a franciáknál, megelőzve Apollinaire-t, Blaise Cendrars-t avagy Cocteau-t. Olykor álomszerű hangulatok lengik át líráját, olykor alig egy sóhajnyi,

alig egy leheletnyi szomorúság párja száll fel finom, puha pasztellképeiből – *un parfum de tristesse*, ahogy a francia nyelv oly gyönyörűen mondja –, máskor versei súlyos szobrászi plaszticitás hordozói. Költészete, amelyet Thibaudet a szimbolizmus kiteljesedésének érez, így inkább a parnasszista és szimbolista törekvések ötvözte. Impresszionista hangulatlíra, amely egyaránt merít a parnasszista iskola és a szimbolizmus ma már klasszikusnak számító nyelvi-formai vívmányaiból, s amelyből a gondolati költészet magvai sem hiányoznak – talán ez a meghatározás fejezi ki a legtisztábban és legteljesebben Henri de Régnier művészetét. Illyés élete alkonyán, egyik televíziós nyilatkozatában azt mondta Kosztolányiról, hogy a „legdemokratikusabb” magyar költők egyike: életműve egyetemesen nyitott, költői kifejezésmódja egyértelműen világos

minden rendű és rangú olvasó számára. Ez a megállapítás Régnier-re is érvényes. Verskompozícióinak zártságában és tisztaságában a francia *clarté* – vagy, ha úgy tetszik –, a latin *claritas* tündököl. Költeményeinek színes zenei szöttestét legtöbbször egyetlen dallamszálból szövö meg: egyetlen melodikus fonál fut végig a verssorokon. „Az álom határozatlan árnyalatait jegyzi fel – írja róla Remy de Gourmont, és idézi Kosztolányi MODERN KÖLTŐK című antológiájában –, *tétova jelenéseket, futó cífrázásokat; egy meztelen kezet, amely kissé megörbedve a márványasztalra hajlik, egy gyümölcsöt, mely a szélben bólog és le hull, egy elhagyott tavat, s ezek a semmiségek neki elegendők, a költemény kicsattan tökéletesen és tisztán.*”

Henri de Régnier 1864-ben született Honfleurben, Calvados megyében, és 1936-ban halt meg Párizsban.

Henri de Régnier

PHILÉNISZ ÉS EUKRATÉSZ

Vad szél, s küszöbömön kihunyt a lámpa lángja,
de láttam arcodat, és tudom, hogy te vagy;
jöjj fekhelyemre, szűk, amit két testnek ad;
a vágy szelíden így fektet kettőnket ágyba.

Nem, nem, lámpát ne gyújts, ó, házam hú barátja!
Tudom, milyen utast rejtek tetőm alatt;
türelmes légy, ne szólj, figyeld, míg szíjamat
lassan megoldozom, sarum levetni vágyva.

Eljött – nem érzed? –, itt van a szerelmes óra,
hogy meztelen legyek, ruhám ledobva sorra.
De hagyj, míg elnyúlok karod közt hangtalan,

hogy vak mozdulatom – nincs árnya a falon –
tükörben, éjszaka, hol nem látom magam,
fésűvel fússon át fekete hajamon.